

MITÄ 'VITUN FILOSOFIAA'?

Jouko Turkka, *Häpeä: vaellusromaanini*. Otava, Helsinki 1994.

Image-lehti järjesti kahdelle julkisfilosofille **Jouko Turkalle** ja Pekka Himaselle treffit. Turkka halusi kysyä Himaselta vain yhtä asiaa: "Mitä nuori filosofi tietää vitusta?" Turkka ei varmaankaan tarkoittanut naisen biologista sukupuolielintä, vaan jotain symbolisempaa, jotain sellaista kuin fallos on suhteessa penikseen.

'Vittu' on joka tapauksessa yksi filosofi Turkan avaintermistä. Kaoottisimmassa kirjassaan *Selvitys oikeuskanslerille* (1984) päähenkilö jopa syö sellaisen. Se, että sana näyttää niin rivolta tämänkin lehden sivuilla, kuuluu turkkalaiseen diskurssiin. Hän etsii sanoja joilla on painoarvoa ja koska sanojen merkitykset ovat tunnetusti niin häilyviä ja sopimuksen varaisia, Turkka joutuu käyttämään strategianaan shokeeraamista. Ja 'vittu' shokeeraa. Jotta efekti ei tästä tämän enempää kuluisi, kutsuttakoon Turkan ajattelua vaikka rivouden filosofiaksi.

Yksi osoitus Turkan pyrkimyksestä etsiä äärimmäisyyksiä on Jammu Siltavuorta koskeva pohdiskelu. Lapsia ryöstänyt, raiskannut ja tappanut Jammu on Turkan mukaan "Suomen kulttuurin tärkein kysymys", "huonoin suomalainen, yksimielisesti", jonka ääntä ei kukaan tahtois vaaleissa ja jonka rahat eivät kelpaisi edes hyvän tekeväisyyteen. Turkka tekee Jammusta ihmisyden nollapisteen: "[...] moraalista, aatteellista, ihmisyyttä, naiseutta, miehuutta ei voi käsitellä muistamatta Jammu Siltavuorta. [...] Jokainen tuntee ihmisarvonsa laskevan siksi että sellaiseen pystyviä ihmisiä on."

Turkka on todennäköisesti samaa mieltä Jean Baudrillardin kanssa siitä, että länsimainen kulttuuri on rivoutunut, degeneroitunut. Turkan mieliesimerkki tästä on *Uuden Suomen* muuttuminen *Iltalehdeksi*. Tässä yhteydessä tarkoitan Turkan rivouden filosofialla kuitenkin kaipuuta alkuperäiseen luonnontilaan, johon hän pyrkii riisumalla henkilönsä — itsensä mukaan lukien — mahdollisimman paljaksi. Turkan tapauksessa voisi puhua yltiönaturalismista, jossa syljestä, virtsasta, ulosteista ja spermasta on tullut tavaramerkkejä: niin näytelmässä kuin kirjoissakin ruumiin eritteet nousevat turkkalaisen estetiikan tärkeimmiksi määritelijöiksi. Tällaisen groteskiuden tarkoitus ei ole vain shokeerata vaan myös osoittaa

ihmisen lihallisuus ja palauttaa tämä osaksi luontoa.

Julkinen eläin

Kartesiolainen olemassolon todistus muuttuu Turkalla suhteeksi julkisuuteen: "Todellista olemassaoloa on vain tunnettuna olemisen. Ajattelemisen ei enää riitä todistamaan että olet olemassa, mutta jos näet kuvasi josakin, ei kukaan saa sinua epäilemään ettekö olisi olemassa, sinä olet varmasti olemassa." Julkisuus tuottaa kehän, jossa representaatiot representoivat representaatioita. Ihmisen on enää vaikea erottaa itseään kuvastaan: "Nykykaikaisessa kaupungissa ihminen on joka hetki peilin edessä, näkee kuvansa tai kuvajaisensa joka näyteikkunasta, joka oven lasista, kaikkialta koko ajan, on jatkuvassa keskustelussa, väittelyssä, tinkimässä itsensä kanssa kauppoja tehden [...]."

Turkka muistuttaakin, että pohjimmiltaan kukaan ei voi nähdä itsestään muuta kuin hiukan hämmöttävää nenää. Luonnossa ei ole peilejä. "Luonnossa ihminen lepää koska siellä ei voi nähdä itseään kuin pakoon lähtevissä linnuissa ja eläimissä tai jäljissään." Julkinen kuva sen paremmin kuin julkinen sanakaan ei kerro totuutta: "Peilissä tai valokuvassa jokainen on pysähtynyt hetkeen jota luonnossa ei edes ole. Video ja elokuva perustuvat tietoisuuteen ja rajaukseen."

Niin *Häpeässä* kuin useissa haastatteluisakin Turkka kannustaa verbaalisen Rosinantensa tiedonvälityksen tuulimyllyjä vastaan. Suomessa tapahtuneen historiallisen ja kulttuurisen muutoksen keulakuvaksi Turkka nostaa *Uuden Suomen* vaihtumisen *Iltalehteen*. Porvarillisen valistuksen sijaan "rahvaalle" tarjotaan "moniväristä ärsytystä sadismintarpeeseen, kiduttavaa erotiikkaa runan kansan itseinhoiseen sukupuoliseen kateuteen [...]."

Turkka on julistanut tekevänsä yhteiskunnallista taidetta. Näin hän sanottuun irti niistä suuntauksista, joita voisi luonnehtia tyyppilliseksi jälkimodernille ajalle. Turkka ei ole omaan ironiaansa tukeutuva kyynikko, vaan hän näkee itsensä yhteiskunnallisena vaikuttajana.

Kaikki paha palautuu Turkan puheissa aina Talouteen: "Muuta moraalialta kuin talous ja terveys ei enää ole. Porvaristoa, mitään moraalista esivaltaa, mitään kohottavaa vaatimusta ei ole. Nauttiminen, nautintojen kuluttaminen on kaikkien oikeus ja velvollisuus." Eräässä haastattelussa Turkka kiteyttääkin: "Kun kaikki maksaa, vallitsevaksi tulee se suunta, joka aiheuttaa vähiten kustannuksia."

Finlandia-palkinnon valinneen Tellervo Koiviston nuiva tapa suhtautua *Häpeään* kertoo, että Turkan profeettalliset sanat haihtuvat tuuleen kuin huutavan ääni erämaassa. "Ihminen on tuskin koskaan ollut niin tietoinen itsestään kuin nyt, siitä mitä muut vaativat, toisten orja ja muiden armoilla, tyyleillä kurissapidetty."

Itsensä häpäisijä

Häpeässä on kaksi "tarinaa". Toisessa Jouko Turkan näköinen mies kohtaa toinen toistaan fantastisempia seikkailuja ratsastaessaan hevosella kohti Poria, missä hänen on tarkoitus puhua sihteereille seminaarissa otsikolla "Kaikki Valta Sihteereille!". Toisessa vanhentunut, Jouko Turkan näköinen mies tilittää rakkaussuhdettaan oppilaaseensa. Mielikuvittelliset seikkailut ja henkilökohtaiset tunnustukset sekoittuvat niihin tapahtumiin, joita yksityishenkilö Turkan tiedetään kokeen. Koska Turkka on julkkis, on *Häpeää* luettu myös juorukirjana.

Nuori nainen symboloi sodanjälkeisen sukupolven miehille nuoruutta. Nuori partneri tekee vanhankin nuoreksi. Unelma ikuisesta nuoruudesta onkin Turkan mukaan yksi aikakautemme sairauksista. Tätä Turkka kutsuu sukurutsan laillistetuksi muodoksi.

Tässäkin suhteessa Turkka laittaa itsensä likoon kertomalla suhteestaan nuoreen naiseen ja omasta vanhenemisen kauhustaan. Itsensä häpäiseminen vaikuttaa itsetuhoiselta, mutta on itse asiassa varsin järjekkästä. Häpeä on aina jotain salaista: tekeillä häpeämästään julkista se lakkaa olemasta hävettävää. Paljastamalla heikot kohtansa karastuu ja jo saadut haavat palavat julkisuuden poltteessa umpeen.

Turkan teosta on kritikoitu naisvihasta. Huorat ja madonnat vaihtelevat laskelmoidun tuntuiseksi ikään kuin Turkka tiedostaisi infantiliin suhtautumisensa feminiiniseen. Hän haluaa esittää itsensä julmaksi vauvaksi, joka hamutessaan äidin rintaa haluaa samalla rankaista luontoäitiä maidontarpeestaan. Myös vastakkainen tulkinta on mahdollinen: välillä Turkka äityy ylistämään naissukupuolta tavalla, joka tuo mieleen lähinnä ritariromantiikan.

Romanttinen moralisti

Turkan radikalismien ja yhteiskuntakritiikin takaa paljastuu varsin romanttisia ja moraalisia haaveita ajasta, jolloin ihminen ei ollut vielä niin vieraantunut luonnosta, kanssaihmisistään ja omasta ruumiistaan. Turkka kritikoit sarnamiehen paatoksella

nykyihmisen individualismia ja haikailee aikoja, jolloin ihmiset elivät tiiviimmin yhteisöissä. Nykyään “vanhat laumavaistot” tuhotaan jo pienestä pitäen. Siitä voi Turkan mukaan syyttää nykyistä kulttuuria ”tieteineen, epäilyksineen, yksilöllisyyksineen ja parempine itsetuntoineen. Ei laumassa voi olla itseluottamusta, oman itsen rakastamista, lauma on kokonaisuutta. Eihän ihmisellä voi pohjimmiltaan olla omaa uskoa.”

Yhdeksi syylliseksi Turkka nimittää analyttisyyden, joka voisi tarkoittaa länsimaista tiedettä yleisemminkin: “Analysoida voi vain ottamalla osat irti toisistaan, mikä on tappavaa. Analysoitu kasvi tai eläin ei enää herää henkiin. Analysointi on ruumiinavaus.” Toinen syyllinen on länsimainen individualismi: ”[...] sielu tahtoi vanhat yhteytensä, mutta väärinkäsitetty yksilöllisyys kieltää. Mitä muuta on kouristuksenomainen nationalismi? Isänmaallisuus, projektit, tapahtumat, presidentinvaalit, rusketus, kesä, syöminen ja samanaikainen laihtuminen? Mitä muuta tämä minun levottomuuteni helvetti on kuin katkennutta laumavaistoa?”

Rivouden filosofiassa Turkka pyrkiikin oppimaan pois näistä länsimaisen kulttuuriihmisen helmasynneistä. Ristiriita on kuitenkin siinä, että Turkka on ihanteistaan ja askeettisista elämäntavoistaan huolimatta sivistynyt, tai paremminkin siviloitunut mies. Kun *Häpeän* päähenkilö on vihdoinkin viimein saapunut sihteerien kokoukseen puhumaan, hän toteaa: “En tiedä haisenko hieltä, mutta rivo yritän olla ja samalla sivistynyt.” Tätä voisi nimittää vaikka nykymiehen Tarzan-syndroomaksi, kipuiluksi ruumiin ja hengen, luonnon ja kulttuurin, apinamiehen ja herrasmiehen identiteettien välillä. Rautahannujen ongelma on se, että ponnisteluistaan huolimatta he eivät voi riisua pois kasvatustaan, kulttuuriaan.

Missä on nöyryys?

Viime syksyinen mieskeskustelu jäsenyksi Turkan ja Juha Siltalan kirjojen otsikoiden mukaan käsitteiden ‘kunnia’ ja ‘häpeä’ ympärille. Termit vaikuttavat arkaaisilta, moderniin sopimattomilta. Lisäksi ne on ymmärretty toistensa vastakohtiksi: mies taistelee samanaikaisesti häpeäänsä vastaan ja kunniansa puolesta.

Mieleen palautuu amerikkalaisen nykyfilosofin Kurt Vonnegutin tarina 1800-luvulla eläneestä englantilaisesta rosvoritarista, joka totesi erään erityisen häpeällisen episodin jälkeen: “Onneksi ei mennyt kuin kunnia.” Tämä viisaus olisi säästännyt ihmiskunnan monilta sodilta.

Ja toisaalta: eikö häpeän vastinpari voisi kunnian sijasta yhtä hyvin olla nöyryys? Ollipa komea kirjan otsikko: Miehen nöyryys.

Olli Löytty